

Mező Gábor
A kultúra megszállása

Mező Gábor

A kultúra megszállása

Századvég Kiadó, 2023
Budapest

© Mező Gábor
© Századvég, 2023

Felelős kiadó: Molnár Attila Károly
Szerkesztő: Ell Alexandra
Olvasószerkesztő: Ell Alexandra
Borítóterv: Járkó Nagy Mihály
Nyomdai munkálatok: Prime Rate Kft.

ISBN 978-615-6436-19-1

Tartalom

Előszó	9
Bevezető	12

I

A fiú halála	17
Az anya halála	20
A végzet asszonya	23
A munkásököl	27
Az Ezredes úr	34
Berkesi belépője	44
Kiáltás a mélyből	51
Sólyom és Pálffy	56
Az ördög sem bírja a táncot	58
Skizofrén állapot	64
Az agyonvert testvérek	71
A tévészerkesztő	77
Kis mackó	84
Rács mögött	87
Morzejelek	90
Ellenforradalmárok	97
Az utolsó tangó	101

II

A „humor nagyágyúi”	115
Konyak és korbács	125
Halottak élén	135
Semmiről sem tudtak	145
Szólt a Rádió	152
„Marton Strici”	157
Piál a föld	160
Köddémon	164
Pacsi bácsi	171
Fölfelé a szálkát	174
Végjáték	177
Politikai menedékjog	180

III

Társutasok	190
A mi társutasaink	198
Mozgalmi akció	204
Pénzherceg	208
A közigazdászok	214
Az összefogás	219
A Demokratikus Charta	224
A lázadó imázsa	233
Boldizsár elvtárs	238
Rocktanács	245
A KISZ emberei	253
Zorán és a Láma	259
Az elkésett békevágy	262
Kényelmetlen múlt	268

Két Gerendás	277
Irány Izrael	281
A Régiposta utca	285
A nyomdászcsalád	288
Einstand	294
A célpont: Bródy Tamás	299
A propagandista nagybácsi	304
Új idők, régi lemezek	309
A pénz békéje	313
A tanácsadó	318
Hazugságok	321
Anna nénim, az ÁVH-s	326
Irodalom	331
Névmutató	333

Előszó

Ez nem egy hagyományos tényfeltáró könyv, és főleg nem hagyományos tudományos munka. Mint máskor, kerülni igyekeztem a tudományos szakszavakat, a számomra felesleges, ködös, tudálékos fejtegetéseket, amelyeket már egyetemista koromban meguntam. Nem azért, mert meghaladtam ezt az „irodalomtörténész-világot”, hanem azért, mert elsősorban a szórakoztatás, az ismeretterjesztés, az átfestett múlt felvázolása a célom, nem az, hogy a bölcsész-elitet és önmagamot mulattassam, illetve magamat igazoljam.

Művem három részből áll, az elsőben Kardos György, Berkesi András és Koósné Sós Vera történetére koncentrálok, illetve arra, hogyan szállták meg az egykori katpolosok és ÁVH-sok, propagandisták, közép- és vezető káderek a kultúra, a könyvkiadás területét is. Ma sem látjuk át teljességében, hogy mennyire fontos stratégiai húzás volt ez, egyáltalán az akkori narratívateremtés, vagy a későbbi valóság-, a múltértelmezés szempontjából. Első központi antihősöm Kardos György, az Ezredes, aki mind munkáját, mind magánéletét tekintve igazi *mérgező karakter*. Ő saját családjára is tragikus hatással volt. A rezsim szempontjából legfontosabb vonása a végtelen megbízhatóság, a lojalitás volt, ezért is merték rábízni a Magvető Kiadó irányítását.

A második rész arról szól, hogyan vált a hatvanas évekre a humor területének két legismertebb alakjává két egykor volt „politikai rendőr”, a ma is ismert Komlós János és az elfelejtett Róna Tibor. Ahogyan Kardos a Magvetőnél, ők a Mikroszkóp-, illetve a Vidám Színpadon „csavargatták” a szelepeket, azaz

meghatároztak, meddig mehetnek el a belső kritikát tekintve ők, illetve az általuk is *lepecsételt* különböző előadók. Hiszen Kádárék a hatvanas évektől tudatosan engedték a rendszerkritikát, előbb a humor, majd a sajtó vagy a filmgyártás, a zene területén, de kulcsfontosságú volt, hogy mindent kézben tartanak. Hogy a legnagyobb nyilvánosság előtt csak az igazán megbízható emberek kritizálhassanak. Ezt az Aczél nevéhez is köthető bonyolult rendszert akkor is sokan átlátták, de őszintén csak az emigrációban írhattak erről.

Fontos szerepet kap ebben a részben Komlós tanítványa, Hofi Géza, aki – bármit is akarnak ma elhithetni róla – a rezsim *belső bohóca* volt. Zseniális előadó, nagy-nagy tréfákkal, de mindemellett *szocialista termék*, Aczél Györgyék egyik *csúcsteljesítménye*.

Ha az első két rész főleg az első generációra – Kardos, Komlós, Berkesi, Róna, illetve Ipper Pál, Koós Béla és a többiek – fókuszál, bemutatva e sötét múltú társaság hatását a tanítványaikra, illetve saját gyermekeikre, akkor a harmadik inkább már az unokák, a gyermekek nemzedékével foglalkozik. Akiknek szintén megvolt a helyük a hírhedt „három T” – tiltott, túrt, támogatott – rendszerében. Olyan zenészekről fogok írni, akik – ha néha át is lépték a rezsim határvonalait – alapvetően a támogatott művészek közé tartoztak. Ennél is fontosabb, hogy bár nagyon kedvesek voltak a rendszer számára, és nyíltan politizáltak a rendszerváltás előtt és után, ezt a *békeharcot* később következetesen letagadták. Koncz Zsuzsa, Bródy János és Zorán a hetvenes, nyolcvanas években is kiálltak a rezsim mellett, bár utóbbi politikai értelemben szinte visszavonult '90 után, ami szimpatikusabb annál, mint ahogyan Bródy és Koncz viszonyul a múltjához. Ők ketten az SZDSZ ismert arcai lettek, tüntetések, demonstrációk állandó résztvevői, úgy, hogy közben korábbi szerepüket igyekeztek átfesteni, magukat lázadóként bemutatni. Ebben nagy segítségükre volt az *amnéziában* szintén érdekelt média. Könyvemben Bródyékát is *társutasnak* nevezem, hiszen tagjai voltak annak a tágabb értelemben vett értelmiségi csoportnak, amely '90 után az

SZDSZ, az MSZP, illetve a köztük között koalíció mögé állt, nagyban befolyásolva ezzel nemcsak a rendszerváltást, de az egész kilencvenes, kétezres éveket. Sőt, a más is. Ide tartozik az a két mecénás bankár is, akik nem csak abban hasonlítanak, hogy gyanús körülmények között gazdagodtak meg, de abban is, hogy egy-egy egészen ismert értelmiségi kört gyűjtötték maguk köré.

Külön felhívnám a figyelmet a szintén bemutatásra kerülő *közgazdász elite*, más megfogalmazás szerint *organikus közgazdász csoportra*, amely szintén megkerülhetetlen volt mind a propagandát, mind a gazdasági átalakulást, mind a politikát tekintve. És ugyanúgy az SZDSZ–MSZP tandem erős támasza volt, nagy pillanatuk 1994-ben jött el.

Remélem, a könyv végére összeáll a kép, hogy a kultúra megszállása nem valamiféle ármány, sötét összeesküvés volt, hanem valahol természetes, logikus, rendszerszerű folyamat. Viszont kétségtelenül káros, egyrészt azért, mert másokat, a máshogy gondolkodókat ki-, illetve a háttérbe szorították, másrészt azért, mert a kétségtelen tehetségek mellett sok egyáltalán nem kiemelkedő, csak jó kapcsolatokkal rendelkező embert, művészt, értelmiségit is felemeltek, megkerülhetlenné tettek. Nem beszélve arról, hogy az amúgy is meglévő árkok is tovább mélyültek ezzel, nem egy hazafias érzelmű ember kezdett hadjáratba azért, mert úgy érezte, érzi, hetven-nyolcvan éve ki lett, ki van szorítva a nyilvánosságból. Nem beszélve *közös dolgaink rendberakásáról*. Nem kis részben ennek a társutas csoportnak köszönhető az, hogy máig nem tudunk őszintén szembe nézni sem a Kádár-korszakkal, sem a rendszerváltással. Hiszen elég sokan ellenérdekeltek a tisztázásban. Legyen ez egy újabb tóba dobott kő, és alakuljon ki értelmes vita a víz fodrozódó hullámai mentén.

Bevezető

Néha ma sem értem, miért lettem sportújságíróból a kommunista, posztkommunista hálózat kutatója, de most úgy látom, saját családi múltam is befolyásolt abban, hogy erre az útra lépjek. Apai nagyapámat, a nagyváradi hadapródiskolában végzett tüzér hadnagyot, a második világháború után majdnem félholtra verték az ÁVH-n. Az ok valamiféle valutaügy volt, amely bevett vád volt ebben a korszakban. De a családi háttérre sem segíthette. Szeretett nagybátyja, Volosin Sándor, aki már Nagylucskay Sándor néven lett a magyar hadsereg vezérkari ezredese,¹ a katonatiszti pályát választotta, és kulcsszerepe volt Kárpátalja hegyvidéki területének visszafoglalásában. Történelmünk és kelet-közép-európai sorsunk gyakran kusza, egymásba gabalyodó szálait mutatja, hogy Kárpátalján egyik ellenfelük Nagylucskay saját nagybátyja, Avgusztin Volosin volt.² Ő a ruszin, unokaöccse a magyar ösvényt választotta, és a görögkatolikus pap története végződött tragikusabban. Volosin, aki rövid ideig a független Kárpát-Ukrajna miniszterelnöke volt, végül egy szovjet börtönben halt meg, máig tisztázatlan körülmények között.³ Nagylucskay Sándor, az egykori vezérezredes a háború után annak is örült, hogy barátja, Somogyváry Gyula író-katona segítségével munkát kapott egy temetőben. De ahogyan a diktatúra kiépült, magára Somogyváryra is sor került. A két világháború közötti Ma-

¹ *Magyar Sajtó*, 1944. március 14.

² *Valóság*, 2000. december 1.

³ *Kárpátalja*, 2011. március 11.

gyarország egyik legnépszerűbb íróját (aki több, akkor nagyon is ismert regényt írt az első világháborúról, de a Buda visszafoglalásáról szóló műve is időtálló) internálták, Kistarcsára került. A későbbiekről annyit tudtam kideríteni, hogy nem kapta meg a szívgyógyszerét – ezt egy egykori rabtársa írta meg –, és a kórházba szállítás közben meghalt.⁴ Nagylucskay Sándor túlélte őket, nagyapám is végigélte, néha szenvedte ezeket az évtizedeket, de azért csak megmaradt. Megmaradtunk.

És akkor a másik ág. Amelynek leveleit (nagyszüleimet és Anna nénit) ugyanúgy szerettem, de amelynek termései igen sokszínűek. Anyai nagyapám rendőrnyszó volt a Rákosi-, majd Kádár-diktatúrában, sógornője – az én szeretett Anna nénim – viszont az ÁVH tisztje lett, miután mint illegális kommunistát elkapták, megkínozták, majd koncentrációs táborba zárták. Ezután lépett be a politikai rendőrséghez. Ezt a történetet hosszabb formában a könyvem végére illeszttem, mert szeretném, ha ez a mű nem rólam, hanem a főszereplőkről szólna, viszont elengedhetetlen közölnöm.

Pontosan tudom, milyen nehéz összeilleszteni az én szeretett Anna nénim képét Mezei Anna főhadnagy ismeretlen arcával és történetével, aki bár messze nem futott be olyan karriert, mint könyvem szereplői, mégiscsak kettős életet élt. Idő előtt, egy súlyos betegség vitte el, ahogyan azzal sem árulok el nagy titkot, hogy a most következő főszereplők többsége sem élte meg az igazi öregkort, s többségüknek súlyos tragédiák terhelték a magánéletét.

Sokan közülük mértéktelenül ittak, akkor is, amikor az ÁVH-nak vagy a Katonapolitikai Osztálynak dolgoztak, és azután is, hogy a „polgári életbe” helyezték őket. Gyerekeik közül nagyon sokan ismertek, sikeresek, gazdagok lettek, s ebben – már csak az akkori, de igazából mindenkori rendszerek szabályainak megfelelően – nyilván szerepet játszott hátterük,

⁴ <https://pestisracok.hu/elvett-szivgyogyszer-eheztes-vallatas-sohasem-tudjuk-meg-hogyan-oltek-meg-somogyvary-gyulat/> (letöltve 2023. 03. 02.)

a kapcsolati háló. Mert a kultúra, média, tágabb értelemben a valóságértelmezés területét szó szerint átfonták a régi ÁVH-s tiszték. Képzettek, könyörtelenek és nagyon-nagyon cinikusak voltak. Ez az ő történetük, és egy néha csak nagyon nehezen észrevehető, de amúgy nagyon is létező kapcsolati háló bemutatása.

* * *

Elmesélek még bevezetésül egy történetet. Könyvem egyik mellékszereplője Erdős Péter. Az ő lánya a néhai Hankiss Ágnes, aki évekig a főnököm, a mentorom volt. Nála bátrabb antikommunistát keveset ismertem. Ő mesélte, hogy amikor a Fidesz–SZDSZ szakítás környékén, a kilencvenes évek elején nem „állt át”, akkor tudta, hogy sohasem lesz író. Mire értette? Arra, hogy hiába indult ígéretesen, hiába ír jobban sokaknál, hiába illeszkedett bele a posztkommunista hálózatba a családja révén, „árulása” után nem fogják megkeresni a nagy kiadók. Nem fognak róla írni a lapok. Nem kérdezik a Nap TV-ben. Nem mosolyoghat a *Nők Lapja* címlapján. Nem ír róla elismerő kritikát az *Élet és Irodalom* tetszőleges szerzője.

Ezt pontosan tudta. És vállalta. Pedig író akart lenni. Azért meséltem ezt el, mert mindennél jobban bemutatja a kilencvenes évek rendszerének a lényegét. Pontosán tudjuk, mit jelent körön kívülnek lenni. Főleg, ha egy egykori „nagyimrás” lánya lesz „áruló”.

Ágnes persze író lett. De talán nem szépirodalmi munkáival, hanem viszonylag ismeretlen, de annál fontosabb feltáró munkafüzeteivel⁵ vált megkerülhetetlenné. Nem sok nála tisztességesebb politikust ismertem.

⁵ Elsősorban *Állambiztonsági játszmák*, 2012, Budapest, Hamvas Intézet; illetve a *Továbbélő hálózatok*, 2013, Budapest, Hamvas Intézet című munkáit tudnám ajánlani.

I

Könyvem első része lesz talán a legnehezebben befogadható. Megírni is ezt volt a legnehezebb. A Magvető Kiadó vezetője, Kardos György és barátja, Berkesi András az átlagember szemszögéből kétségtelenül szörnyetegeknek tűnhetnek. Utóbbi – a szocializmus egyik legnépszerűbb írója – az áldozataival ment el gyomorforgató mélységekbe, előbbi életét pedig körbefonták a saját maga által is gerjesztett tragédiák. Azt gondolom, Kardos és Berkesi története bár abszurd, véres és rémes, nem egyedi, hanem rendszerszerű. Részben ők teremtették meg ezt az embertelen világot, s részben ez az embertelen világ teremtette meg, alakította őket. Mindezt a legvidámabbnak nevezett barakk idején. Nagyon fontos, hogy feltűnik majd két asszony, aki változtatni akart a hallgatás, elhallgatás rendszerén, és megírta a saját, családi történetét. Részben ők inspiráltak.

A fiú halála

*„Talán eltűnök hirtelen,
akár az erdőben a vadnyom.
Elpazaroltam mindenem,
amiről számot kéne adnom.”¹*

József Attila

A fiatal nő leparkolt a ház előtt. Ismerőse, Laci a kocsiban maradt, így egyedül ment fel a lakásba. Förtelmes rendetlenség volt. Pista, a férj a semmiből állított be. Megkérdezte a feleségtől, hogy mit csinál, mit keres a lakásban. Elvisz néhány dolgot, ami a munkájához kell. Válni akar? – kérdezte a férfi.

„Döbbenet néztem rá. Ingerülten megismételte a kérdést, mire én némileg indignáltan azt válaszoltam, amit gondoltam, hogy fogalmam sincsen róla, most csak le akarom vinni ezt a szatyrot a kocsihoz, mivel Laci csak ma tudott nekem autóval segíteni. Ingerülten rám ripakodott, hogy akkor csak tűnjek el, és Misu kutyát is durván utánam hajtotta a lakásból a kertbe vezető lépcsőre.

Nem értettem, miért kergette ki Misut, csak jóval később állt össze a kép, hogy miért nem akarta Misut a lakásban. Lacinak mondtam, hogy ne várjon rám, mert megjött Pista, és nyilván beszélni akar velem. Megbeszéltük, hogy elviszi magához a kocsiba lehordott cuccaimat, és később beszélünk. Aztán fölmentem Misuval együtt a lakásba.”²

¹ József Attila: *Talán eltűnök hirtelen*

² Botond 2022, 196.

Pista a kék szőnyegen feküdt a nappali szobájuk közepén. Mellette kutyaeledel. És egy pisztoly. Az Ezredesé. Pista apjáié.

„Sokszor előadtad barátok között, Pista, hogy ha az ember fejbe lövi magát, akkor nagy a kockázata annak, hogy kiloccsan az agyveleje, ami nem túl esztétikus dolog. Ezek a szövegek az utolsó hónapokban annyira mindennaposak voltak, hogy már nehéz volt komolyan venni.”³

„Én csak azt láttam, hogy ott fekszel a nappali szobánk közepén a kutyakájával már összemocskolt kék szőnyegünkön. Nem értettem, mi történt. Aztán egyszerre három dolog történt: megláttam egy keskeny vércsikut a szádból csorogni, a nyitott szemedet, és az orromat megcsapta a puskapor szaga. [...] Nem emlékszem azokra a percekre-órákra, Pista. [...] Rendőrök is jöttek. Rögtön adtak nekem valami nyugtatót, de már az se tudom, hogy tablettát vagy injekciót. [...] Csak arra emlékszem, hogy még valamikor aznap a hálószobánkból, a párnádról összeszedem a hajadból és a szakálladból kihullt szőrszálakat egy gyufásskatulyába. Valószínűleg akkor vesztett el ez a gyufásdoboz, amikor apád később kihajította az összes ingóságunkat a mosókonyhába.”⁴

A történet áldozata, Kardos István⁵ 1980-ban lett öngyilkos az apja, Kardos György⁶ fegyverével. Utóbbi ekkor már hosszú évek óta a Magvető Kiadó vezetője volt. Előtte pedig a Katonapolitikai Osztály tisztje. Az öreg Kardos a kádári állam fontos kádere, fia pedig annak megfigyelt embere volt. Barátai, ismerősei az akkori „ellenséges-ellenzéki” csoport tagjai, zömrel későbbi SZDSZ-esek.

³ Botond 2022.

⁴ Botond 2022, 197.

⁵ Kardos István (1947–1980) filozófus.

⁶ Kardos György (1918–1985) az ÁVH alezredese, korábban katpolos, később a Magvető Kiadó igazgatója.

Ennek megfelelően az állambiztonság jelentést⁷ készített még a temetéséről is: „1980. szeptember 22. [...] A Belső Elhárítás /III/III/ jelenti: Kardos Istvánnak – az 1979. évi tiltakozó levél egyik aláírójának – temetésén, 1980. szeptember 19-én kb. 300–400 fő vett részt. A szerv által bizalmas nyomozás alatt tartott személyek nem voltak jelen. A szertartás, valamint a beszédek során zavaró körülmény nem történt. Az információ megbízható, ellenőrzött. Intézkedés: a biztosítást végrehajtották.”

⁷ ÁBTL 2.7.1. NOIJ Összefoglaló jelentés, 220/6, 1980. szeptember 22.

Az anya halála

Éppen ilyen szakszerűen biztosították azt a szertartást is, amelyet jóval korábban, még 1968-ban tartottak. Történelmi esztendő volt.⁸

„A Farkasréti temetőben búcsúztattuk el anyánkat – apám feljegyzése szerint október 10-én. Nem volt elég az ilyenkor természetes szomorúság, külön kint okozott a látvány – a ravatalon ott feküdt a teste, nem lehetett nem ránézni megmerevedett, ép arcára. Meghökkenett az élettelenség, de ugyanakkor az is eszembe jutott, amit apám mondott – a golyó áthatolt az orcáján. Hármunkat, gyerekeket mellé állítottak, zavarunkban nevetéssel küszködtünk. A távolban, velünk szemben, idegenek álltak. Körbefogták a teret.”⁹

Az anyát Sós Verának,¹⁰ az apát Koós Bélának¹¹ hívták. Mindketten az ÁVH tisztjei voltak korábban. Sós Vera a '68-as csehszlovákiai bevonulás után ölte meg magát, negyvenkét esztendőskorában. Férje akkoriban már a Magyar Televíziónál dolgozott.¹² Egyike volt azoknak az ÁVH-s tiszteknek, akiket a „polgári életbe helyezés” keretén belül a média világába, a

⁸ Természetesen a prágai tavaszra, Csehszlovákia megszállására gondolunk.

⁹ *Holmi*, 2005/11.

¹⁰ Sós Vera (1926–1968) államvédelmi tiszt. Innentől a Sós Vera változatot használom, mivel a lánya is így írt az édesanyjáról. Kivételt jelent, ha idézek.

¹¹ Koós Béla (1921–2000) államvédelmi tiszt, tévés.

¹² *Magyar Nemzet*, 1961. április 15.

Rábeszélőgép¹³ „kezelőgombjaihoz” raktak. Sós Vera egy külkeres cég után a Kossuth Könyvkiadóhoz került.¹⁴

„Anyánk egyedül volt otthon, amikor apánk ruhásszekrényéből elővette a revolvert, s néhány lépéssel odébb, a fürdőszobában maga ellen fordította. Apánk azt mondta, legalábbis nekem, hogy miután az anyátok meghúzta a ravaszt, a golyó áthatolt az orcáján. A vérnyomok a hallon át az előszobából a konyhába vezettek. A nyitott sütőből ömlő gáz szaga csak órák múlva szelőlőzött ki a lakásból. Anyánk nyilván odacipelte a nagydunyhát, hogy ne a hideg kőpadlóra kelljen feküdnie, mielőtt magára húzza a takarót.”¹⁵

Erről írás közben eszembe jut egyik kedvenc regényem jelenete: „Előkerült Nikifor Tescovina két sötét hajú gyereke, az alumíniumrúd fénye csalogatta őket az asztalok közé. Megnyalogatták a csillogó csöveket, ujjukkal kitapogatták a belevéselt betűket. Ők látták utoljára élve Puiu Borcan ezredest, aki innen a kantinból indult el végső nyughelye felé. A halál közelségétől már majdnem átlátszó volt, csak a körvonalai remegtek az asztal mellett, ahova forralt bort inni még utoljára leült, szép nagy füle, mint az összegyűrt celofán, a láztól áttetszően, petyhüdtlen csillogott. Mire rátaláltak – így szól a mendemonda –, jócskán meg volt már csipegetve.”¹⁶

Ez Bodor Ádám szürreálisan reális, sátáni-szocialista *Sinistra* körzete – a következő részlet pedig a hatvanas évek magyar valósága:

„Pár nap múlva öcsém a tervezettnél korábban ment haza a gimnáziumból. Anyánk már holtan feküdt a konyhakövön – a nagydunyhába takarózva, távol a fürdőszobától. Mellette a hamutartóban elnyomott csikk. Füstszűrős Fecske. Rég nem Tervet,

¹³ Elliot Aronson és Anthony R. Pratkanis ismert munkájára gondolok: *A rábeszélőgép – Élni és visszaélni a meggyőzés mindennapos mesterségével*, 2012, Budapest, Ab Ovo.

¹⁴ Holmi, 2005/11.

¹⁵ Holmi, 2005/11.

¹⁶ https://konyvtar.dia.hu/html/muvek/BODOR/bodor00221/bodor00221_o/bodor00221_o.html (letöltve 2023. 03. 02.)

de már nem is Kossuthot szívott. A tűzhelyből ömlött a gáz. A hír, hogy menjek haza sürgősen, mert baleset történt, az Egyetemi Színpad irodáján ért utol, ahova a délutáni angol irodalom szeminárium után minden különösebb ok nélkül benéztem. Mire hazaértem, beesteledett, már a holttestét is elszállították a mentősök.

Sem a gyerekekre, sem a Mamára [a nagymamájukra] nem emlékszem, hogy ott lettek volna. Feltörölgettem a padlóról a vérnyomokat a fürdőszoba és a konyha között a hallban – az apám ott ült szótlanul, fejét karjára hajtva, szokásos helyén az asztalnál, a még mindig nyitott ajtajú szekrény előtt. Búcsúlevélről nem tudott. A Stern magazin hevert a hideg szobában, az ablak melletti kisasztalon – a prágai eseményeket bemutató fotóriportnál volt kinyitva.”¹⁷

Az idősebb testvér – Koós Anna – öccse tizenhét éves volt, amikor megtalálta a saját édesanyját. Mellette a *Stern* magazin (az ismert, akkor igen nehezen „beszerezhető”, „ellenséges”, nyugat-német hetilap) éppen feltárta magát, és a csehszlovákiai bevonulásról szóló képeket. Innen jött (legenda vagy sem), hogy Koós Béláné, azaz Sós Vera a szocializmus újabb árulása miatt lett öngyilkos. Hihető, de nyilván sokakban felmerült a gyanú: talán csak odarakták az újságot. Nem ő lenne az első volt állambiztonsági tiszt vagy kém, akinek a halálát öngyilkosságnak álcázták.¹⁸

¹⁷ Holmi, 2005/11.

¹⁸ Vegyük csak későbbi szereplőnkét, Willi Müzenberget, de a sor hosszan folytatható.